

Йонас Друнтілас

УГОДА ОСТРОЗЬКОГО ЄВРЕЯ У МІСТІ КОВНІ (1567 Р.)

У представленому нижче документі згадується острозький єврей Марко, який, прибувши з Волині до міста Ковна (лит. *Kaunas*), обміняв тут свого коня. З угоди випливає, що її уклали двоє ремісників: сам острожанин названий у тексті «замешником» (спеціалістом з вичинки замші), тоді як його контрагент Шимон був ливарником і походив з Вільна. Цілком очевидно, що даний запис відображає лиш невелику частину діяльності самого єврея, що приїхав до Ковна, можливо, з торгівельною метою.

Місто, яке Марко відвідав у лютому 1567 року, одним з перших у Великому князівстві Литовському отримало магдебурзьке право (1409). На його подальший розвиток особливо вплинуло зручне місце розташування: Ковно лежало на перетині двох найбільших литовських річок – Німана (лит. *Nemunas*) та Вілії (лит. *Neris*), поруч з важливими торгівельними і транспортними шляхами. Від XV ст. тут знаходилася Ганзейська контора, яка суттєво сприяла розширенню торгівельних зв'язків і зростанню самого міста. Найточніше оцінити «рейтинг» Ковна серед інших міст Великого князівства XVI століття дозволяють тогочасні фіскальні документи, у яких нотувалися річні суми податку, що збирався з городян. Так, у 1534 р. Вільно мало сплатити 500, Ковно – 250, а Більськ-Підляський, Дорогичин, Гродно, Пінськ та Полоцьк – всього по 100 кіп грошів податку. В 1567 р. Вільно мало сплатити 8000, Ковно – 1000, Берестя і Київ – по 200, а Мінськ, Могилів і Пінськ – всього по 150 кіп грошів. Наведені вище дані свідчать про те, що острозький єврей прибув до другого за економічним потенціалом міста Великого князівства Литовського¹.

Запис, який ми публікуємо у додатку, внесений 29 лютого 1567 року до однієї з книг ковенського в'їта. На відміну від магістратських судів, що засідали сесіями, в'їтівський суд працював щодня, притому витрати на судочинство і нотаріальні послуги обходилося значно меншою сумою. З огляду на ці дві обставини, в'їтівський суд був особливо зручним для вихідців з інших міст.

Більшість документів у ковенській книзі в'їтівського суду, в тому числі і угода між острозьким та віленським міщанами, оформлена польською мо-

¹ *Kiaupa Z. Kauno istorija.* – Vilnius, 2010. – Т. 1: Kauno istorija nuo seniausiu laikų iki 1655 metų. – Р. 41-43, 73-82, 388-389.

вою, що відображає зміни, які поволі відбувалися в тогочасному діловодстві Великого князівства Литовського. Від середини XVI ст. кількість польсько-мовних записів у ковенських війтівських книгах невинно зростала і до кінця 1560-х досягла позначки у 95 % від загального числа записів².

Окрім інформації про острозького міщанина, в публікованому документі є також кілька цікавих свідчень про особливості тогочасної торгівлі кінями. Слід відзначити, що в цьому і інших актах писар часто універсально вживає слово «*kon*», не вказуючи, чи йдеться про тяглу тварину, чи таку, яку використовували в транспортних цілях. Як можна здогадатися з опосередкованих свідчень, у нашому випадку міщани домовлялися про обмін кінями, на яких їздили верхи. Наприклад, кінь острозького міщанина мав протерті сідлом боки. Для того, аби було легше встановити, кому саме належить тварина, в угодах купівлі / продажу зазначалися її особливі вроджені або набуті прикмети, у тому числі масть, плями, тавра і т.д. Відомо, що кінь вільнюського ливарника, який після трансакції дістався острожанину, хоч і не був таврований³, проте на його лівому стегні була пляма.

Описаний у даному документі сюжет містить, на перший погляд, надто мало інформації, проте навіть такий короткий запис дозволяє розширити наші знання про загальну картину комунікації і торгівельних зв'язків між різними провінціями Великого князівства Литовського і, до того ж, несе у собі цінне свідчення з історії острозького міщанства XVI століття.

Документ *

[1567] 29 die februarii

Symon, konwisarz z Wilna, a Marko Zyd, zamesnik z Ostroga, postanowiwszy sie przed urzędem, zeznali, ze myedzy sobą konmi mieniali, y dal Marek Zyd Symonowi konia ssiwa wilczaste[g]o, maiącz pręge czarnawą przesz wssytek chrzybieth, niewalasane[g]o, y po obu bokach zmulieniny ot siodla, a Symon dal Markowi konia scziemna pliesniwego, walasane[g]o, maiącz na udzie lyewym

² *Kiaupa Z.* Kauno miesto vaitas ir jo aktų knygos XVI a. – XVII a. pirmojoje pusėje // Lietuvos miestų istorijos šaltiniai. – Vilnius, 1988. – T. 1. – P. 25-46. Всі інші записи у ковенській книзі війтівського суду за 1564-1568 рр. оформлені латиною.

³ Детальніше про способи таврування коней див.: *Друнгелас Й.* Клеймение коней и клейма в актах войта города Ковна (60-ые годы XVI века) // Сфрагістичний щорічник. – Київ, 2013. – Вып. 4. – С. 400-402.

* Під час підготовки документа до друку, ми наблизили його правопис до норм сучасної польської мови. Деякі графеми – «*f*», «*z*», «*ŷ*» замінені на літери «*s*», «*z*», «*u*»; всі інші представлені в оригіналі літери збережені в публікації без змін.

pietno takowe [зображено знак], niepryskowanego. Y slubowali sobie z obu stron za konie dobrowolne y za wssytkie insse stuki dobrowolne, wedlia pospolitego targu konskiego biegacze, obiecuiacz ieden drugiemu warunek y oczyszczanie szwym wlasnym grosem y nakladem. Czo sobie dali z obu stron do kxiąg urzędowych zapisacz.

Відділ рукописів Бібліотеки Вільнюського університету (*Vilniaus universiteto biblioteka. Rankraščių skyrius*). – Ф. 7, Ковенські магістратські акти 1564-1568 (*Kauno magistrato aktai 1564-1568 m.*), арк. 162 зв.

Simon Kondv. sarz Jwi. na A Marko Jjo zamofine Jo
stroga postanow. wsi. w przjed. wzydem jezuali ze mije
dzy soba koni mi mieli. Jdal marek Jjo Simonowi
Konia Jjiwa wilezasto maigz przed garnardz przep
wffitak i. brybit. mi wlatam. y podobn bokas Jm.
winnij a. Jiodla I Simon dal Markoni Konia Jjre
mna plisim wago wlatam. maigz na wdzni lzejwym
prietno A takowe. mi przisko wamgo. y slubowali Jo
bis Jobustron zakoni dobro woln. y za wffitku insze
stuki dobro woln. wzelna. popolite go targu konskiego
biegacz. obiecuiacz ieden drugiemu warunek. y oczy
szczami szwym wlasnym grosem y nakladem. Czo sobie
dali Jo bustron do kxiag. w. Jjo do w. Jjo zapisacz.